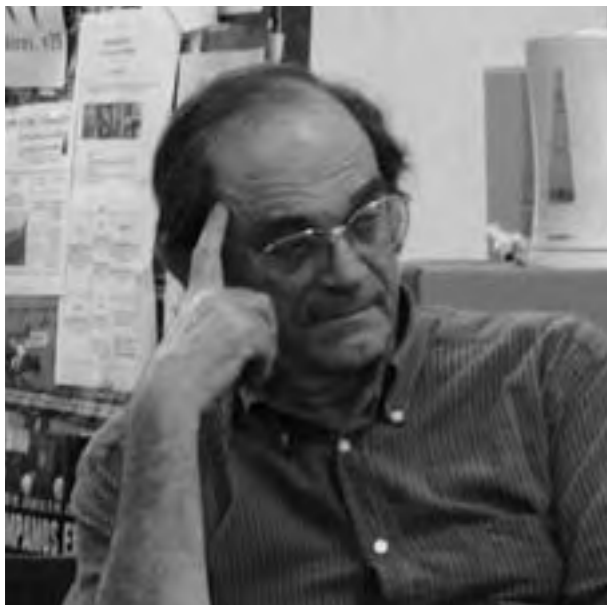

广阔天地 炼红心

ARRIGHI, GIOVANNI

Države, tržišta i kapitalizam,
istočni i zapadni

ARRIGHI, GIOVANNI

Države, tržišta i kapitalizam, istočni i zapadni

8

Istočni i zapadni kapitalizam, prije i poslije industrijske revolucije

Da bismo odgovorili na postavljena pitanja o razlikama koje postoje, moramo si predočiti drugi ključni sastojak istočnog Velikog odstupanja: kapitalizam. Postoji puno koncepcija kapitalizma, no za naše svrhe najkorisnija je Braudelova. U njegovoj koncepciji kapitalizam je “gornji sloj” svijeta trgovine. Sastoji se od onih individua, mreža i organizacija koje sistematski prisvajaju najveće profite, bez obzira na određenu prirodu aktivnosti (financijsku, trgovačku, industrijsku ili poljoprivrednu) u koju su uključeni. Braudel taj sloj razlikuje od nižeg sloja “tržišne ekonomije”, koji se sastoji od sudionika u kupoprodajnim aktivnostima, čije su plaće više-manje proporcionalne cijenama i rizicima sadržanima u tim aktivnostima.⁰¹ Ta nam konceptualizacija omogućava da uvedemo razlikovanje između Smithove dinamike tržišno orijentirane ekonomske ekspanzije i Braudelove kapitalističke dinamike. Kao što podcrtava Braudel, bitno obilježje historijskog kapitalizma bilo je “njegova neograničena fleksibilnost, njegova sposobnost za promjenu i adaptaciju”, prije nego li konkretni oblici koje je primio na različitim mjestima i u različitim vremenima.⁰² Karakteristična crta takve kapitalističke dinamike, po Braudelu, je stalno premještanje novčanih sredstava iz jedne vrste aktivnosti u drugu, sve u beskonačnoj potrazi za novčanim profitom. Kao u Marxovoj općoj formuli kapitala (N-R-N’), investiranje novca (N) u posebnu kombinaciju roba (R), strogo je u službi povećanja novčane vrijednosti investitorovih uloženi sredstava, od N do N’.⁰³ Ako je braudelovska kapitalistička dinamika najbolje predstavljena u Marxovoj općoj formuli kapitala (N-R-N’), smithovska tržišna dinamika najbolje je predstavljena drugom Marxovom formulom, onom o razmjeni robe, R-N-R’, u kojoj je novac (N) mišljen više kao način preobrazbe jednog skupa roba C u drugi, korisniji skup, C’. Obzirom na ideju, glavna razlika između ove dvije dinamike sastoji se u tome što prva nastoji generirati viškove sredstava plaćanja (akumulacija takvih viškova nastoji se pokazati kao samosvrha), dok druga to ne čini (novac joj je samo sredstvo preobrazbe jednog skupa roba u drugi, korisniji).

Ova razlika omogućava nam da objasnimo zašto su u 18. i 19. stoljeću vodeće kapitalističke države Evrope iskusile postojanje viška kapitala, dok ga je u Kini nedo-

stajalo, usprkos kasnijih stalnih platnih viškova vis-a-vis Evrope. Narasla političko-vojna konkurencija, koja je ležala u osnovi McNeilllovog samo-osnažujućeg kruga vojnoga jačanja i geografske ekspanzije, stvorila je uz to i uvjete za proširenu reprodukciju (braudelijanske) kapitalističke dinamike, te kao posljedicu rast viška akumulacije kapitala, unutar evropskog kreditnog sistema. Proširenu reprodukciju braudelijanske kapitalističke dinamike ne treba pripisivati evropskoj dominaciji u stvaranju kapitalističkih sklonosti i organizacija. Sam Braudel povlači paralelu između trgovaca i bankara u provinciji Šanksi i prekomorskih Kineza porijeklom iz Fuđiana i drugih južnih obalnih provincija s jedne strane, te poslovnih mreža koje sačinjavaju premoćne kapitalističke organizacije 16-stoljetne Evrope, s druge strane.⁰⁴ Kao što svjedočanstvo rezimira William Rowe: “Što god bilo razlogom, razlika između kineske i zapadne socijalne historije od 1500. nadalje ne potiče iz činjenice što je progresivni Zapad otkrio kapitalizam i modernu državu, a Kina nije”.⁰⁵ Postojanje usporedivih kapitalističkih organizacija ipak ne znači da je kapitalistička dinamika bila jednako dominantna u oba regionalna sistema. Da bi kapitalizam postao dominantnim na *nivou sistema*, potrebno je da se umetne u države, kojih moć raste.

Kapitalizam trijumfira samo kada biva identificiran s državom, kada jest država. U njegovom prvom velikom razdoblju, onom talijanskih gradova država, Venecije, Genove i Firence, moć je ležala u rukama novčarske elite. U 17-stoljetnoj Nizozemskoj aristokracija regnata vladala je u korist, pa čak i po direktivama, poslovnih ljudi, trgovaca i zelenaša. Jednako je u Engleskoj Slavna revolucija iz 1688. označila pristup poslovanju, sličan onome u Nizozemskoj.

U ovome nizu država koje su se identificirale sa kapitalizmom, a bili su to talijanski gradovi-države, nizozemska proto-nacionalna država, te eventualno i engleska država, koja je bila u procesu postanka ne samo nacionalne države, već i centra morske i zemaljske imperije koja obavlja svijet, svaka od tih država bila je veća i moćnija od svoje prethodnice. I baš je taj *niz*, više od svega ostalog, ono što iznosi na vidjelo kapitalističku transformaciju evropskog regionalnog sistema. I obrnuto, odsutnost ičega usporedivog sa takvim nizom, funkcionira kao najjasniji znak da sam regionalni sistem istočne Azije nije bio u procesu postajanja kapitalističkim, usprkos tome što su postojale kapitalističke organi-

9

26. prosinca 1893.
U mjestu Šao Šan u provinciji Hunan rođen je Mao Ce Tung.

10. listopada 1911.
Oružanim ustankom u glavnom gradu provincije Hubei, Wu Čangtu započinje revolucija Xin Hai kojom će biti srušena posljednja kineska dinastija Qing.

- 01 Braudel, Fernand. 1981. *Civilization and Capitalism, 15th-18th Century, I: The Structures of Everyday Life*. New York: Harper and Row, str. 23-25. (Hrvatski prijevod Braudel Fernand 1992. Materijalna civilizacija, ekonomija i kapitalizam od 15. do 18. stoljeća, Strukture svakidašnjice. August Cesarec, Zagreb), Braudel, Fernand. 1982. *Civilization and Capitalism, 15th-18th Century, II: The Wheels of Commerce*. New York: Harper & Row, str. 21-22, 229-30.
- 02 Braudel, Fernand. 1982. *Civilization and Capitalism, 15th-18th Century, II: The Wheels of Commerce*. New York: Harper & Row, str. 433. (Prijevod na hrvatski Braudel Fernand 1992. Materijalna civilizacija, ekonomija i kapitalizam od 15. do 18. stoljeća, Igra razmjene. August Cesarec, Zagreb)
- 03 Marx, Karl 1959. *Capital*. Vol. 1. Moscow: Foreign Languages Publishing House, str. 146-55. (Hrvatski prijevod Marx Karl 1947. Kapital, Kritika političke ekonomije, I svezak, Kultura, Zagreb)
- 04 Braudel, Fernand. 1982. *Civilization and Capitalism, 15th-18th Century, II: The Wheels of Commerce*. New York: Harper & Row, str. 153.
- 05 Rowe, William. 1990. A Modern Chinese Social History in Comparative Perspective. In P.S. Ropp, ed., *Heritage of China: Contemporary Perspectives on Chinese Civilization*. Berkeley: University of California Press, str. 262.
- 06 Wong, Siu-lun. 1988. *Emigrant Entrepreneurs*. Hong Kong: Oxford University Press, str. 146.
- 07 Marx, Karl, and Frederick Engels. 1967. *The Communist Manifesto*, Harmondsworth: Penguin, str. 84. (Vidi i Marx Karl i Friedrich Engels 1998. Komunistički Manifest, S predgovorom Slavoj Žižeka: Bauk još uvijek kruži!, Arkzin, Zagreb)
- 08 Feuerwerker, Albert. 1970. “Handicraft and Manufactured Cotton Textiles in China, 1871-1910.” *Journal of Economic History*

zacije, analogne onima evropskima, te usprkos niza prednosti spram Evrope u stvaranju tržišne ekonomije. Kao što bilježi Vong,

Većinu evropskog trgovačkog bogatstva birokratski su za svoje potrebe prisvojile vlade, ustrašeno zabrinute za širenje osnove svojih prihoda, potrebnih za stalno narastajuće ratne troškove... Evropski trgovci i njihove vlade zajedno su se okoristili tim svojim kompleksnim odnosom. Prvi, tako što su dobili famozne profite, a drugi tako što su osigurali toliko potrebne prihode... Nemajući cijeli niz finansijskih poteškoća, s kojima su se suočavali u Evropi između 16. i 18. stoljeća, (kasni imperijalni) kineski dužnosnici imali su manje razloga da izmišljaju nove oblike financija, velike trgovačke zajmove, te koncept kako javnog, tako i privatnog duga.⁰⁶

I doista je pod dinastijom Ming, te posebno Čing, kapitalizam u istočnoj Aziji postao još više međuprostornom formacijom, no što je to bio pod dinastijama Song ili Juen. Postao je još isključivije pridodanim prekomorskoj kineskoj dijaspori, čiji je utjecaj na glavna sjedišta moći u regiji ostao beznačajnim, usprkos njenom značaju u povezivanju kineske obale sa jugoistočnom Azijom. *Na razini sistema* kapitalizam je zato bio “izvanjšten”, u smislu da se najviše razvio na vanjskim rubovima, prije nego li u centru regionalno najmoćnijih država.

Situacija se radikalno izmijenila kada je evropski sistem postao globalno dominantnim. Suprotno Marxovoj i Engelsovoj slavnoj tvrdnji, kako je jeftina roba “teška artiljerija” kojom evropska buržoazija “obara sve kineske zidove”,⁰⁷ i nakon što su britanski ratni brodovi srušili zid vladinih propisa koji je ograđivao kinesku domaću ekonomiju, nastupili su za britanski kapitalizam teški trenuci, sve dok nisu u nadmetanju pobijedili kineske trgovce i proizvođače. Britanska pamučna tkanina na seoskim tržištima nikada nije bila konkurentna kineskoj. Kada su uvozi iz inozemstva zamijenili ručno predenje pamučnog konca, upotreba jeftinijeg, strojno proizvedenog konca, dala je novi poticaj domaćoj tkalačkoj industriji, koja se uspjela održati, pa čak i proširiti.⁰⁸ Zapadne tvrtke koje su uvele svoje proizvodne pogone u Kinu nikada nisu mogle djelatno prodirjeti u neizmjernu unutrašnjost zemlje, te su se morale osloniti

ARRIGHI, GIOVANNI
Države, tržišta i kapitalizam, istočni i zapadni

UP&UNDERGROUND
Proljeće 2009.

na domaće kineske trgovce, kako za opskrbu sirovinama, tako i za trženje svojih proizvoda.⁹⁹ Zapadnjački poslovi uistinu su trijumfurali samo u nekoliko industrija. No, izvan željeznica i rudnika, kinesko je tržište općenito vrlo dugo frustriralo strane trgovce.

Daleko od toga da bi uništilo domaće oblike kapitalizma, uklapanje Kine unutar struktura na Veliku Britaniju usredištenog globalnog kapitalističkog sistema, dovelo je do obnovljenog širenja mreža i zajednica kineske trgovine. Te zajednice razvile su se u prethodnom mileniju, na obalnim područjima Kine i u međuprostorima prema Kini okrenutog, na Kinu “dužnički” usredištenog trgovačkog sistema. Kako je sposobnost vlade dinastije Čing da kontrolira kanale između domaće kineske ekonomije i vanjskoga svijeta, u osvjet Opiumskog rata i domaćih pobuna, opadala, tako su se umnažale profitabilne prilike za kineske trgovce, koji su operirali unutar tih mreža i zajednica.¹⁰ Kapitalistički sloj prekomorskih Kineza također se okoristio fiskalnim i novčarskim nevoljama, s kojima se suočavala kasna dinastija Čing. Te nevolje bile su rezultat ratova, pobuna, i prirodnih nepogoda, te s time povezanog pogoršanja uvjeta trgovanja. One su natjerale dvor dinastije Čing ne samo da ublaži svoju kontrolu nad aktivnošću kapitalističkog sloja, već i da se okrene prema prekomorskim Kiniezima, tražeći novčanu pomoć. U zamjenu za pomoć dvoru Čing, prekomorski Kinezi dokopali su se ureda, titula, zaštite za svoje nekretnine i veze u Kini, te pristupa vrlo profitabilnim poslovima trgovine oružjem i kreditiranja vlade. Iako su te bliže veze često izazivale tenzije spram vlada zemalja u kojima su prekomorski Kinezi stanovali ili imali poslove, sve do konačnog pada dinastije Čing 1911. g. prekomorski sloj kineskih kapitalista uspijevaio je pristojno profitirati od zaošttravanja rivalstva između vlada u regiji, domaćih i kolonijalnih.¹¹

Ožvljavanje kineskog kapitalizma u Kini i u prekomorskim zemljama, nije bilo jedini rezultat intenzifikacije međudržavnog rivalstva. To rivalstvo poteklo je od podčinjavajućeg uključivanja istočne Azije u strukturu na Veliku Britaniju usredištenog globalnog sistema. Za barem jedno stoljeće najznačajniji efekt bila je fundamentalna preobrazba rivaliteta između Kine i Japana. Kao što su podcrtali Hejta Kavakacu i Hamašita,¹² japanska industrijalizacija i s time povezana teritorijalna ekspanzija, bile su nastavak novim sredstvima višestoljetnih japanskih nastojanja da na sebe preusmjeri

ry XXX, 2, str. 371-5; Hamilton, Gary G. and Wei-An Chang. 2003. “The Importance of Commerce in the Organization of China’s Late Imperial Economy.” In G. Arrighi, T. Hamashita and M. Selden, eds. 2003. *The Resurgence of East Asia. 500, 150 and 50 Year Perspectives*. London and New York: Routledge, str. 173-213.

09 Chen Ciyu. 1984. AO on the Foreign Trade of China in the 19th Century and the China-India-Britain Triangular Trade, @ *Essays in Chinese Maritime History*. Taipei: Sun Yat-sen Institute for Social Sciences and Philosophy, Academia Sinica, 58-61; So, Alvin Y. 1986. *The South China Silk District*. Albany: State University of New York Press, 103-116.

10 Hui, Po-keung. 1995. “Overseas Chinese Business Networks: East Asian Economic Development in Historical Perspective.” Ph. D. diss., Department of Sociology, State University of New York at Binghamton;

11 *Ibid.*

12 Hamashita, Takeshi. 1988. “The Tribute Trade System of Modern Asia.” *The Memoirs of the Toyo Bunko* XLVI: 7-25.

Nacionalna je borba, u krajnjoj liniji, pitanje klasne borbe. U Sjedinjenim državama crnce tiraniziraju upravo bijelci iz reakcionarnih vladajućih krugova. Oni ni u kojem slučaju ne mogu predstavljati radnike, zemljoradnike, revolucionarne intelektualce i ostale prosvijećene ljude koji čine veliku većinu bijelaca.

— “Izjava podrške američkim crncima u njihovoj borbi protiv rasne diskriminacije imperijalizma Sjedinjenih država” (8. kolovoz 1963); *Narodi svijeta, ujedinite se i porazite Sjedinjene države*

pogodnosti proizašle iz istočnoazijskog “dužničkog” trgovačkog sistema.

Kako bilo, promjene u sistemskom kontekstu radikalno su izmijenile i prirodu rivalstva između Kine i Japana, ponukavši obje zemlje da šire i moderniziraju svoje industrije kapitalističkih dobara, u namjeri da neutraliziraju zapadnu vojnu premoć, koju su tako brutalno pokazali Opijumski ratovi. U slijedećih oko 25 godina, nakon što su ovi ratovi vođeni, naponi oko industrijalizacije proizveli su slične ekonomske rezultate u Kini i Japanu. Uoči kinesko-japanskog rata 1894., po procjeni Alberta Feuerwerkera “razlika u stupnju modernog ekonomskog razvoja u dvije zemlje još nije bila flagrantna”.¹³ U svakom slučaju, japanska pobjeda u ratu bila je simptomatična za fundamentalnu razliku u učinku što ga je imao industrijski zamah na obje zemlje. U Kini su glavni posrednici toga zamaha bile provincijske vlasti, moć kojih je, spram centralne vlasti, rasla. I to uglavnom u smjeru represije nad pobunjenicima 1850-ih, kada su industrijalizaciju koristile da bi konsolidirale svoju autonomiju u međusobnom nadmetanju. Nasuprot tome, u Japanu je zamah industrijalizacije bio sastavni dio Mejđi obnove, koja je centralizirala moć u rukama nacionalne vlade, a na račun provincijskih vlasti.¹⁴

Ishod kinesko-japanskog rata povratno je produbio postojeće razlike u putanjama japanske i kineske industrijalizacije. Poraz Kine oslabio je nacionalnu koheziju, začimajući pola stoljeća političkog kaosa, za koji su karakteristične dalje restrikcije suvereniteta, satiruće ratne odštete, konačni pad Čing režima, te rastuća autonomija polu-suverenih zemljoposjednika. Uslijedila je japanska invazija, te uzastopni građanski ratovi između nacionalističkih i komunističkih snaga. Katastrofalno državno rastrojstvo vjerojatno je pojedinačno najvažniji razlog, u odgovoru na O’Brienovo pitanje, zašto je trebalo toliko dugo vremena da bi delta Jangcea i Kina ponovo dostigle ekonomski nivo i status koje su već globalno imale, sredinom 18. stoljeća.

Za razliku od toga, pobjeda nad Kinom 1894., za kojom je slijedila pobjeda nad Rusijom u ratu 1904-5, uvela je Japan kao “uglednog sudionika u igri imperijalističkih politika”.¹⁵ Akvizicija kineskog teritorija (Tajvan 1895., za kojim je slijedio poluotok Liaodong, preuzimanje svih ruskih prava i privilegija u Južnoj Mandžuriji 1905., te, kao vrhunac, kinesko priznanje japanske vrhovne vlasti nad Korejom, anektiranom kao kolo-

nija 1910) opskrbila je Japan vrijednim isturenim položajima, s kojih se moglo poduzimati buduće napade na Kinu, kao i osigurati prekomorske zalihe jeftine hrane, sirovina i tržišta. Istovremeno su kineske odštete dostizale više od jedne trećine japanskog BNP-a, pomažući Japanu da tako financira razvoj teške industrije i da uspostavi zlatni standard za svoju valutu. A to je onda, zauzvrat osnažilo japanski kreditni rejting u Londonu i njegovu sposobnost da otvori dodatne fondove za industrijski razvoj kod kuće i za prekomorsku imperijalističku ekspanziju. Ovo račvanje japanskih i kineskih razvojnih pravaca kulminiralo je 1930-ih, nadvisivanjem Britanije Japanom, kao sada dominantnom silom u regiji. Japanskim zaposjedanjem Mandžurije 1931., za kojim je slijedila okupacija Sjeverne Kine 1935., potpuna invazija na Kinu od 1937., te kasnije osvajanje dijelova centralne Azije i većeg dijela jugoistočne Azije, činilo se da Japan konačno uspijeva u ponovnom usredištenju istočno azijske regije oko sebe. Kako bilo, japanska želja za regionalnom nadmoći nije bila održivom. Kao što su pokazala masovna razaranja nanošena Japanu od strane američkog strateškog bombardiranja u zadnjim mjesecima rata, i prije Hirošime i Nagasakija, japanski napredak u zapadnoj vojnoj tehnologiji nije bio dovoljan da se odupru američkom napadu. Ali japanska želja je propala i zbog toga što je iz Kine dozvala sebi suprotstavljene snage, koje su se nepokolebljivo usprotivile, kako japanskoj, tako i zapadnoj dominaciji. Kada su Japanci napokon poraženi, stvaranje Narodne Republike Kine osporiti će zapadne hegemonističke nasrtaje u borbi za središnjost u istočnoj Aziji, koja je do tada uvijek oblikovala trendove i događaje u regiji.

Izvori i očekivanja od istočnoazijskog ekonomskog preporoda

Borba oko središnjosti u istočnoj Aziji, koja je slijedila iz poraza Japana 1945., te ustanovljenja Narodne Republike Kine 1949., u potpunosti je oblikovala lavinu povezanih ekonomskih čuda, koja sačinjavaju istočnoazijski ekonomski preporod. Oba procesa, onaj borbe i onaj obnove, prošla su kroz tri djelomično preklapajuće faze. U prvoj fazi je glavna agentura ekspanzije bila vlada SAD, čije su strategije moći poguravale nadogradnju japanske ekonomije, te stvarale političke uvjete za kasniju prekograničnu ekspanziju japanskog višesmjernog sistema podugovora (subcontracting system). U drugoj

13 Feuerwerker, Albert. 1958. *China’s Early Industrialization: Sheng Hsuan-Huai 1844-1916 and Mandarin Enterprise*. Cambridge: Harvard University Press, str. 53.

14 So, Alvin Y., and Stephen W.K. Chiu. 1995. *East Asia and the World-Economy*. Newbury Park, CA: Sage, str. 53, 69-72.

15 Iriye, Akira. 1970. “Imperialism in East Asia.” In J. Crowley, ed. *Modern East Asia*, 122-50. New York: Harcourt, str. 552.

16 Arrighi, Giovanni. 1996. “The Rise of East Asia: World Systemic and Regional Aspects,” *International Journal of Sociology and Social Policy*, XVI, 7, str. 36-37.

17 Ozawa, Terutomo. 1993. “Foreign Direct Investment and Structural Transformation: Japan as a Recycler of Market and Industry.” *Business and the Contemporary World* 5 (2), str. 130.

18 Sugihara, Kaoru. 2003. “The East Asian Path of Economic Development: A Long-term Perspective.” In G. Arrighi, T. Hamashita and M. Selden, eds. 2003. *The Resurgence of East Asia. 500, 150 and 50 Year Perspectives*. London and New York: Routledge, str. 81.

19 Arrighi, Giovanni. 1994. *The Long Twentieth Century. Money, Power, and the Origins of Our Time*. London: Verso, str. 321-3.

Fernand Braudel

fazi je sam japanski business postao glavnom agenturom ekspanzije. Kada je područje japanskog investiranja i podugovornih mreža obuhvatilo cijelu istočnoazijsku regiju, revitalizirale su se kineske prekomorske poslovne mreže. U novoj atmosferi, osiguranoj nakon 1970. otvaranjem između SAD i Kine, uspjesi tih mreža postali su povezani sa dvostrukim nastojanjem kineske vlade: onim ekonomskog napretka i onim nacionalnog ujedinjenja. U početnoj trećoj fazi, upravo je kineska vlada, djelujući sada zajedno sa kineskom kapitalističkom dijasporom na Tajvanu i u Hong Kongu, te širom jugoistočne Azije, ona koja se čini glavnom agenturom regionalne ekspanzije u nastajanju.¹⁶

Te tri faze istočnoazijskog ekonomskog preporoda mogu se interpretirati kao postaje na procesu obnove ključnih osobina istočnoazijskog “dužničkog”ili zadužbinskog trgovačkog sistema (*tribute trade system*), u radikalno transformiranom globalnom kontekstu. U inicijalnoj fazi je Hladni rat rascijepio regiju u dva suprotstavljena tabora, te sveo većinu istočnoazijskih država na status vazala jednog ili drugog protivničkog imperijalnog centra – SAD-a i SSSR-a. Kao što je to pokazao Korejski rat, već na tome stupnju je zapadnjačka prevlast bila nesigurnija no što se činilo. I baš je ta nesigurnost navela SAD da nesvjesno ravitaliziraju tipičnu značajku prividno preminulog istočnoazijskog “dužničkog” trgovačkog sistema – a to znači režima poklona i trgovine između imperijalnih i vazalnih država, koji je bio ekonomski vrlo povoljan za vazalne države. To je bio “velikodušni” rano-poratni režim trgovine i pomoći Pax Americanae, u kojemu Ozava¹⁷ i Sudihara¹⁸ vide u nacrtu izvor uspjeha kasnijih međusobno povezanih istočnoazijskih ekonomskih čuda.

Usprkos američkoj “velikodušnosti”, linije razdvajanja između američkih i sovjetskih sfera utjecaja u regiji počele su se lomiti, i to čim su ustanovljene – najprije kineskom pobunom protiv sovjetske dominacije, u kasnim 1950-ima, a zatim američkim neuspjehom u namjeri da raskoli vijetnamsku naciju, duž linije hladnoratovske podjele. Ogromni američki troškovi, kod kuće i na strani, a sve ne bi li održali svoje ratne napore u jugoistočnoj Aziji, sudjelovali su u velikoj fiskalnoj krizi američke države ratnog blagostanja, te su presudno doprinijeli vrištavom grčenja američke globalne moći. Ta je dosegla svoju najnižu točku krajem 1970-ih, sa Iranском revolucijom, sovjetskom invazijom Afganistana,

10

11

1. siječnja 1912. Sun Zong šan (San Jett-San) u Nanjingu proglasio je Republiku Kinu te je inauguriran kao privremeni predsjednik. Stvarnu vlast imat će Juan Ši Kari, vojni zapovjednik najveće pojedinačne kineske vojske (Vojska sjevernog mora).

ARRIGHI, GIOVANNI
Države, tržišta i kapitalizam, istočni i zapadni

UP&UNDERGROUND
Proljeće 2009.

te novom krizom povjerenja u američki dolar.¹⁹ Usred ove krize počeo se razmršivati militaristički američki režim u Istočnoj Aziji. Korejski rat institucionalizirao je amero-centrični istočnoazijski režim, time što je isključio Kontinentalnu Kinu (Mainland China) iz normalnih trgovačkih i diplomatskih odnosa sa ne-komunističkim dijelom regije, pomoću blokada i ratnih prijetnji, poduprtih “arhipelagom američkih vojnih instalacija”.²⁰ Za razliku od toga, poraz u vijetnamskom ratu prisilio je SAD da ponovo pripuste Kinu normalnim trgovačkim i diplomatskim odnosima sa ostatkom istočne Azije. Prostor regionalne ekonomske integracije i ekspanzije zato se stalno širio, no sposobnost SAD da politički kontroliraju njegovu dinamiku odgovarajuće se reducirao.²¹

U tom kontekstu je japanski business postupno zamijenio američku vladu, kao vodeća agentura istočnoazijskog ekonomskog preporoda. Čudnovati uspon japanske nacionalne ekonomije od 1950-ih do 1980-ih, te širenje japanskih poslovnih mreža u regiji i onkraj nje, u 1970-ima i 1980-ima, označilo je ponovno pojavljivanje modela međudržavnih odnosa koji više sliči domaćem (istočnoazijskom) modelu, u kome je središnjost prvenstveno određena relativnom veličinom i složenosti nacionalnih ekonomija u sistemu, nego li prenesenom (zapadnom) modelu, u kome je središnjost prvenstveno određena relativnom snagom vojno-industrijskih kompleksa sistema. Granice industrijskog militarizma, kao izvora moći, postale su očigledne s porazom SAD u Vijetnamu. No, tek je rastući utjecaj Japana u svjetskoj politici u 1980-ima, pokazao i rastuću efikasnost ekonomije povezane sa vojnim izvorima svjetske moći. Jer, taj japanski utjecaj bio je zasnovan prvenstveno na ulozi koju su japanska vlada i japanski business igrali u snabdijevanju jeftinim kreditom i robama, a koji su omogućavali SAD da obrne inače strmoglavu opadanje svoje moći. Prethodni odnos japanske političke i ekonomske podložnosti SAD, tako je transformiran u odnos uzajamne ovisnosti. Japan je ostao u zagrljaju američke vojne moći, ali je reprodukcija američkog protekcionističkog aparata postala još ovisnijom od japanskih financija i industrije. Rastuća japanska ekonomska moć u 1980-ima nije bila zasnovana na nikakvom velikom tehnološkom prodoru. Ona je bila djelomično zasnovana, kao što primjećuje Sugihara,²² na profitabilnim mogućnostima koje je kreirao snažan rast kapitalom i resursima intenzivne tehnologije u SAD i SSSR-u, za ja-

- ²⁰ Cumings, Bruce. 1997. “Japan and Northeast Asia into the Twenty-first Century.” In P. J. Katzenstein and T. Shiraishi, eds., *Network Power. Japan and Asia*, 136-68. Ithaca: Cornell University Press, 154-155.
- ²¹ Arrighi, Giovanni. 1996. “The Rise of East Asia: World Systemic and Regional Aspects,” *International Journal of Sociology and Social Policy*, XVI, 7, 6-44.
- ²² Sugihara, Kaoru. 2003. “The East Asian Path of Economic Development: A Long-term Perspective.” In G. Arrighi, T. Hamashita and M. Selden, eds. 2003. *The Resurgence of East Asia. 500, 150 and 50 Year Perspectives*. London and New York: Routledge, str. 105.
- ²³ Arrighi, Giovanni and Beverly J. Silver. 1999. *Chaos and Governance in the Modern World System*. Minneapolis: Minnesota University Press.
- ²⁴ Arrighi, Giovanni, Satoshi Ikeda and Alex Irwan. 1993. “The Rise of East Asia: One Miracle or Many?” In R.A. Palat, ed., *Pacific Asia and the Future of the World-Economy* Westport, Ct: Greenwood Press, 42-65
- ²⁵ Hui, Po-keung. 1995. “Overseas Chinese Business Networks: East Asian Economic Development in Historical Perspective.” Ph. D. diss., Department of Sociology, State University of New York at Binghamton.

U borbi klasa jedne pobjeđuju, dok druge nestaju. Takva je povijest; takva je povijest civilizacija već tisućama godina. Tumačiti povijest iz tog gledišta, to je historijski materijalizam. Sa suprotnoga stajališta, to je historijski idealizam.

— “Otklonimo iluzije, budimo spremni za borbu” (14. kolovoz 1949)

pansku specijalizaciju u radom intenzivnim industrijama i aktivnostima koje štede resurse. Ali, ta se moć najvećim dijelom zasnivala na preokretu sekularnog trenda u poslovnim organizacijama, u čemu je Japan bio u posebnoj prilici da to okrene u svoju korist. Jer, svjetski su se proširile vertikalno integrirane multinacionalne korporacije, koje su pojačale konkurentnost. A što ih je sililo na podugovorni odnos sa aktivnostima malih businessa, koji su prije obavljali poslove unutar vlastite organizacije. Tendencija prema birokratizaciji poslovanja kroz vertikalnu integraciju, što je bila dobitna kombinacija američkog korporativnog businessa još od 1870-ih, ipak se počela zamjenjivati tendencijom prema neformalnim mrežama i subordiniranoj revitalizaciji malih businessa.²³

Svugdje je primjetna strategija velikih businessa, koji posluju transnacionalno, da prednosti malih businessa pretvore u instrument konsolidacije i ekspanzije vlastite moći. No, to nigdje nije obavljeno konzekventnije i uspješnije nego li u istočnoj Aziji. Počevši od ranih 1970-ih, stupanj i domet japanskog mogoslojnog sistema podugovora rapidno je rastao, prelivši se u sve više različitih istočnoazijskih država.²⁴ Iako je japanski business bio njegova vodeća agentura, sistem preljevanja snažno se oslonio na poslovne mreže prekomorskih Kineza, koji su od početka bili glavni među-posrednici između japanskih i lokalnih businessa u Singapuru, Hong Kongu i Tajvanu, a kasnije i u većini jugoistočno azijskih zemalja, gdje je kineska etnička manjina zauzela komandne položaje u lokalnim poslovnim mrežama. Širenje japanskog mogoslojnog sistema podugovora cijelom regijom, bilo je prema tome podržano ne samo američkim političkim patronatom “odozgo”, već i kineskim komercijalnim i finansijskim patronatom “odozdo”.²⁵

Kako bilo, vremenom je pokroviteljstvo odozgo i odozdo počelo više ograničavati nego li poticati sposobnost japanskog businessa da vodi proces regionalne ekonomske integracije i širenja. Kao što lamentira zastupnik japanskog velikog businessa, “(mi) nemamo vojne moći. Za japanskog poslovnog čovjeka nema načina kako da utječe na administrativne odluke drugih zemalja... U tome je razlika spram američkog poslovanja i to je nešto o čemu japanski poslovni ljudi moraju razmisliti”. Isto tako je važno što se američki business počeo restrukturirati, ne bi li se efikasnije natjecao sa ja-

panskim, u iskorištavanju istočnoazijskog bogatog prinosa radnih i poduzetničkih resursa. I to ne samo putem direktnog investiranja, već naročito kroz sve vrste podugovornih aranžmana, u labavo integriranim organizacijskim strukturama. Pošto su takvi aranžmani bili specifično obilježje široke skale poslova u kasnoj imperijalnoj Kini, a još su uvijek u suvremenom Tajvanu i Hong Kongu, možemo formiranje i širenje američkih podugovornih mreža u istočnoj Aziji interpretirati kao još jedan primjer zapadnog približavanja istočnoazijskim modelima.²⁶

Činjenica da je to približavanje posebno izraženo u istočnoazijskom kontekstu, može se djelomično pripisati nasljeđu na Kinu usredištene industrijske revolucije, koja, kao što je prije rečeno, nije uskraćivala radu mogućnost sudjelovanja i u upravljačkim brigama, unapređujući raznovrsnost prije nego li specijalizaciju u posebnom poslu, fleksibilnost prije nego li rigidnost u odgovoru na probleme i u anticipaciji problema. Činjenica da je u regiji prisutan bogat izvor poduzetništva i visoko kvalitetnog rada, vjerojatno mnogo duguje tome nasljeđu. No, jednako važno je drugo nasljeđe istočnoazijskog razvojnog smjera. Naime, ekstenzivne poslovne mreže prekomorskih Kineza, koje su se oblikovale u međuprostorima na Kinu usredištenog “dužničkog” trgovačkog sistema. Komunistička pobjeda u Kontinentalnoj Kini nadopunila je poduzetničke redove dijaspore, generirajući novi izljev kineske migracije prema jugoistočnoj Aziji, posebno prema Hong Kongu i Tajvanu, kao i prema SAD-u.²⁷ Unatoč tomu, pod američkim unilateralnim režimom, koji se uzdigao iz Korejskog rata, uloga prekomorskih Kineza kao trgovačkih posrednika između Kontinentalne Kine i okružujućih primorskih regija, bila je ugušena isto toliko američkim embargom na trgovinu sa NR Kinom, koliko i restrikcijama NR Kine na domaću i stranu trgovinu. Uostalom, u 1950-im i 1960-im širenje prekomorskog kineskog kapitalizma ulovljeno je u zamku, širenjem nacionalizma i ideologija i praksi nacionalnog razvoja u jugoistočnoj Aziji.²⁸ Usprkos ovome nepoticaenom okruženju, prekomorske su se kineske poslovne mreže uspjele dalje razviti i konsolidirati svoj utjecaj na zapovjednim vrhovima većine južnoazijskih ekonomija.²⁹

Kineski prekomorski kapitalistički stratum bio je prema tome vrlo dobro pozicioniran za to da zgrabi visoko profitabilne prilike, koje su se otvorile prekogra-

- ²⁶ Hamilton, Gary G. and Wei-An Chang. 2003. “The Importance of Commerce in the Organization of China's Late Imperial Economy.” In G. Arrighi, T. Hamashita and M. Selden, eds. 2003. *The Resurgence of East Asia. 500, 150 and 50 Year Perspectives*. London and New York: Routledge, str. 173-213.
- ²⁷ Wong, Siu-lun. 1988. *Emigrant Entrepreneurs*. Hong Kong: Oxford University Press.
- ²⁸ Suryadinata, Leo. 1989. “National Integration and the Chinese in Southeast Asia.” *Solidarity* (Manila) 123.
- ²⁹ Wu, Yuan-li and Chun-hsi Wu. 1980. *Economic Development in Southeast Asia. The Chinese Dimension*. Stanford: Hoover Institution Press, str. 30-34; Hui, Po-keung. 1995. “Overseas Chinese Business Networks: East Asian Economic Development in Historical Perspective.” Ph. D. diss., Department of Sociology, State University of New York at Binghamton, str- 184-85.

12

13

12. veljače 1912. Formalno abdiciranje posljednjeg kineskog cara, maloletnog Pu Jia. U carevo ime, *Odluka o abdiciranju cara Velikog Qinga* potpisala je carska namjesnica, carica Longju. Formalnim ugovorom između carskog dvora i republičke Vlade, *Pu Jiu* je dozvoljeno zadržavanje carske titule, sjevernog dijela *Zabranjenog grada* i *Ljetne Palače* te godišnji iznos od 4 milijuna srebrnih dolara.

ARRIGHI, GIOVANNI
Države, tržišta i kapitalizam, istočni i zapadni

UP&UNDERGROUND
 Proljeće 2009.

ničnim širenjem japanskog mogoslojnjog sistema podu- govora, te rastućim zahtjevima američkih korporacija za poslovnim partnerima u regiji. Intenzivirajuća konkurencija oko regionalnih jeftinih, a kvalitetnih ljudskih resursa, što su se više prekomorski Kinezi pomaljali kao jedna od najmoćnijih kapitalističkih mreža u regiji, počela je na mnogo načina zasjenjivati mreže američkih i japanskih multinacionalki.³⁰ Uistinu, od ranih 1990-ih Japan je zaronio u recesiju, koja ga je gušila, a istočnoazijski ekonomski preporod ušao je u svoju treću fazu: fazu integracije i širenja, koje pokreće Kina. Sada je ponovno uključeno Kontinentalne Kine u regionalna i globalna tržišta, u kasnim 1970-im i u 1980-im, vratilo u igru državu, čija su demografska veličina, izobilje poduzetničkih i radnih resursa, te potencijal rasta, za klasu veći od svih ostalih država koje operiraju u regiji, uključujući SAD. Ako je glavna privlačnost NR Kine za strani kapital bila u velikim i visoko konkurentnim rezervama rada, iz perspektive cijene, kvalitete i kontrole, zajedno sa postojećim i mogućim tržištima, stvorenim mobilizacijom tih rezervi, onda je “provodadžija” koji je omogućio taj susret stranog kapitala i kineskog rada, bila prekomorska kineska kapitalistička dijaspora. Uloga provodadžije postala je moguća odlukom kojom je NR Kina pod Dengom tražila pomoć prekomorskih Kineza u dograđivanju kineske ekonomije, te u traženju nacionalnog ujedinjenja, a u skladu sa modelom “jedna nacija, dva sistema”. Ustanovljena je bliska politička alijansa između kineske komunističke partije i prekomorskog kineskog businessa, koja je ojačana povratkom u prvotno stanje Hong Konga 1997., te daljom integracijom Hong Konga i dugih prekomorskih kineskih poslovnih interesa. Alijansa je ojačana i kroz njihovu ulogu u upravljanju Hong Kongom, te sudjelovanjem u radu Sveki- neskog Narodnog Kongresa.

Kako su se kineski poduzetnici počeli seliti iz Hong Konga u Guangdong, gotovo istom brzinom (ali sada puno masovnije) kao kad su odlazili iz Šangaja za Hong Kong prije 40 godina, kineska je vlada udvostručila svoja nastojanja da zadobije povjerenje i pomoć prekomorskih Kineza. Do 1990. kombinirane investicije iz Hong Koga i Tajvana, u iznosu od 12 milijardi američkih dolara, iznosile su 75 posto ukupne sume svih stranih ulaganja. A to je gotovo 35 puta više od Japana (izračunali So i Chiu 1994, te *Far Eastern Economic Review*, septembar 19, 1992, str. 12 i jun 9, 1994, str. 44).

- ³⁰ Arrighi, Giovanni, Po-keung Hui, Ho-Fung Hung and Mark Selden. 2003. “Historical Capitalism, East and West.” In G. Arrighi, T. Hamashita and M. Selden, eds. 2003. *The Resurgence of East Asia. 500, 150 and 50 Year Perspectives*. London and New York: Routledge, str. 316.
- ³¹ Sugihara, Kaoru. 2003. “The East Asian Path of Economic Development: A Long-term Perspective.” In G. Arrighi, T. Hamashita and M. Selden, eds. 2003. *The Resurgence of East Asia. 500, 150 and 50 Year Perspectives*. London and New York: Routledge, str. 116.

Zaključno, svaka faza u događanju istočnoazijskog ekonomskog preporoda vođena je od drugog zastupstva; no, sve su te faze, na jedan ili drugi način, sudjelovale u hibridizaciji istočnoazijskih i zapadnih razvojnih procesa, na hibridizaciju marljivosti i smjera industrijske revolucije, Sugihara sugerira da bi to moglo rezultirati poništenjem stoljetnog trenda, pogoršavajući globalnu dohodovnu nejednakost. “Ako je evropsko čudo bilo čudo proizvodnje...’istočnoazijsko čudo’ je čudo distribucije, koje donosi prednosti globalne industrijalizacije većini svjetske populacije”. Nova difuzija modela energijom intenzivnog zapadnog smjera razvoja, dovede do uništenja okoliša. Iz čega slijedi zaključak da “ako se čudo distribucije nastavi, zapadni smjer morati će se približiti istočnoazijskom smjeru, a ne obrnuto”.³¹

Neke činjenice podržavaju Sugiharinu tvrdnju. Kao što je već rečeno, do te mjere da je 1990-ih primijećen trend nestajanja nejednake međudržavne robne razmjene, što se u potpunosti može zahvaliti rapidnom ekonomskom rastu Kine. Ako Kina nastavi rasti po postojećim stopama u slijedećih 20-30 godina, i što je najvažnije, ako na svoj smjer uspješnog razvoja povuče i druge siromašne, a mnogoljudne zemlje, prije svih Indiju, globalnu ekonomiju će definitivno karakterizirati veća ravnopravnost u prihodima nego li ikada do sada, još od vremena naleta Velikog odstupanja. No, postoji barem nekoliko razloga za oprez u predviđanju ugodnog nastavka sadašnjeg, Kinom vođenog, čuda distribucije. Kao prvo, kinesko ekonomsko širenje pratio je rapidan rast nejednakosti u dohotku *unutar* Kine, takve nejednakosti koja se procjenjuje na među najveće u svijetu. Ako je to uistinu slučaj, a očitost je zadivljujuća, mobilnost rasta NR Kine u globalno važećoj vrijednosnoj hijerarhiji, u stvari reflektira puno veću pokretnost prema gore ograničenog broja (uglavnom obalnih) područja i manju pokretnost prema gore (ili čak mobilnost prema dolje) većine ostatka zemlje. Ova tendencija čini napuštanje modela, ili čak i razvoja, tipičnog za istočnoazijski smjer, te bi mogla biti glavnom preprekom budućem širenju. Osim toga, obuzdavanje rasta domaćeg tržišta rađa socijalne i političke tenzije, koje mogu ugroziti i budući rast. Sigurno je da je tzv. “četvrta generacija” vođa Narodne Republike Kine, predvođena Hu Dintanom i Ven Đaobaom, pokazala veću obzirnost od prijašnjih generacija za socijalnu cijenu i probleme nejedna-

Promjene u društvu većinom su uvjetovane razvojem unutarnjih proturječja u društvu, to jest, proturječja između proizvodnih snaga i odnosa u proizvodnji, proturječja između klasa te proturječja između staroga i novoga; upravo je razvoj tih proturječja ono što potiče napredak društva i daje poticaj za mijenjanje staroga društva novim.
— “O proturječju” (kolovoz 1937)

Hong Kong, 1997.

kog razvoja. Osiguravajući ambiciozne ciljeve ekonomskog rasta, ta je generacija na nov način naglasila potrebu uravnoteženog razvoja između ruralnih i urbanih područja, između regija, te između ekonomije i društva. Ipak ostaje otvorenim pitanjem što će ovi novi naglasci donijeti u terminima aktualnih socijalnih reformi, te hoće li uspjeti u tome da stalni ekonomski rast bude društveno održiv.

Kao drugo, kineski rapidni ekonomski rast do sada nije otvorio najsiromašnijim zemljama u svijetu neki ekološki održiv razvojni smjer. Međusobno približavanje događa se uglavnom kao skretanje sa energetske štedljivog istočnoazijskog smjera, prema energetskej potrošnji zapadnog smjera, a ne i obrnuto. Potrošnja energije po glavi stanovnika još uvijek je znatno niža u istočnoj Aziji, nego li u zapadnoj Evropi, da ne spominjemo Sjevernu Ameriku. Ali kineska potrošnja fosilnih goriva u tvornicama, uz rapidno rastući vozni park motornih vozila, sve više doprinosi globalnom zatopljenju, pa su neki od kineskih gradova zato među najzagadenijima na svijetu. I po ovome pitanju je novo vodstvo NR Kine pokazalo više obzira od svojih prethodnika, obzirom na ekološku cijenu energijom intenzivnog ekonomskog rasta. Ipak ostaje nejasno kako će se obno-

John Mearsheimer

viti ekološka ravnoteža, kada se očekuje da će 300 do 500 milijuna seljaka postati gradskim stanovništvom do 2020. I kao treće i najvažnije, Kina ne može očekivati da najmoćnije svjetske države, a prije svih SAD, neće pokušati prekinuti njen kontinuirani ekonomski razvoj. A baš to je zaključak do kojega dolazi John Mearsheimer, u najambicioznijem proizvodu recentnog američkog teoretiziranja o međunarodnim odnosima.

Kina je još jako daleko od točke da bi imala dovoljno (ekonomske) snage za trku u borbi oko regionalne hegemonije. Dakle za SAD nije kasno da... učini što može da uspori uspon Kine. U stvari, strukturni imperativi međunarodnog sistema... vjerojatno će prisiliti SAD da u bliskoj budućnosti odbace svoju politiku konstruktivnog angažmana. Uistinu postoje naznake da je nova Busheva administracija poduzela prve korake u tome smjeru.

Pošto se odlučila marširati, zaglibivši odmah u iraćkom blatu, Bushova administracija prije je morala produbiti, nego li odbaciti konstruktivan angažman sa Kinom. Kini ide na ruku i to što su samo-skrivljene nevolje SAD u zapadnoj Aziji stvorile uvijete za ponovno nastajanje kineske ekonomske i političke centralnosti u istočnoj Aziji. Moguće je da, kada se s vremenom SAD izvuku iz iraćkog blata, kineska usredištenost u istočnoazijskoj regiji (kao i američka zavisnost od kineskih jeftinih kredita i roba) bude već tako konsolidirana, da će SAD-u dati na znanje “strukturne imperativne” drugačije vrste, od onih koje predočuje Mearsheimer. No, isto tako je moguće da će SAD u svakom slučaju pokušati održati svoju globalnu dominaciju, ometanjem kineskog ekonomskog rasta. Nemoguće je reći što bi bio rezultat jednog takvog pokušaja. No, što više bude kineska ekonomska ekspanzija društveno i ekološki neodrživom, lakše će biti SAD-u da mobilizira, lokalno i globalno, snage sposobne da ju uspori ili okonča.

Drugi dio predavanja održanog na seminaru u organizaciji UNESCO-a “Alternative globalizaciji”, 8. do 13. oktobra 2005. u Rio de Janeiru. U cjelini dostupno na [www.http://bibliotecavirtual.clacso.org.ar/ar/libros/reggen/pp25.pdf](http://bibliotecavirtual.clacso.org.ar/ar/libros/reggen/pp25.pdf)
Preveo sa engleskog Srećko Pulig

ARRIGHI, GIOVANNI
Države, tržišta i kapitalizam, istočni i zapadni

UP&UNDERGROUND
Proljeće 2009.

10. ožujka 1912.
Juan Ši Kai postao je drugi privremeni predsjednik Republike Kine.

11. ožujka 1912.
Na snagu je stupio *Pri- vremeni ustav Republi- ke Kine*. Prihvaćen je model imitiranja fran- cuskog predsjedničkog siste- ma, dok bi se izbor predsjednika provodio isključivo u Senatu. Zbog želje za razdio- boom vlasti, sudstvu je dana potpuna neovi- snost. Ustav je djelomično pokušavao ograničiti *Juan Ši Kai*- ve ambicije za apso- lutnom vlašću.